

44 GÜNLÜK VƏTƏN MÜHARİBƏSİ DÖVRÜNDƏ VAXTINDAN ƏVVƏL DOĞULMUŞLARIN BƏZİ GÖSTƏRİCİLƏRİNİN MÜQAYİSƏLİ XARAKTERİSTİKASI

*Musayev A.A., Məmmədova T.D., Şıxəliyev E.Ə.
K.Y.Fərəcova adına Elmi-Tədqiqat Pediatriya İnstitutu*

Hazırkı tədqiqat 27 sentyabr-10 noyabrı əhatə edən 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə vaxtından əvvəl yenidoğulmuşların hestasiya müddəti, kütlə göstəricilərinin müqayisəli təhlilindən ibarətdir. Tədqiqata çəmi 392 uşaq daxil edilmişdir. Tədqiqata daxil edilən vaxtından əvvəl yenidoğulmuşlar üç qrupa ayrılmışdır: müharibədən əvvəl vaxtından əvvəl yenidoğulmuşlar- 145 (37%) uşaq; müharibə dövründə vaxtından əvvəl yenidoğulmuşlar -122 (31,1%) uşaq; müharibədən sonra vaxtından əvvəl yenidoğulmuşlar- 125 (31,9%) uşaq. Aparılan tədqiqat işi nəticəsində məlum olmuşdur ki, müharibə yenidoğulmuşlara və reproduktiv sağlamlığa ağır zərbə vurmaqla, pediatrlar, neonatoloqlar, ictimai səhiyyə mütəxəssisləri qarşısına böyük məsələlər qoyur. Müharibə gedən ərazilərdə və düşmənin terror əməliyyatlarına məruz qalan ərazilərdə yaşayan əhali arasında ana və uşaq sağlamlığının mühafizəsi xüsusi diqqət mərkəzində olmalıdır.

Açar sözlər: yenidoğulmuşlar, müharibə, terrorizm, hestasiya müddəti, yenidoğulmuşların çəkisi.

Müharibə və ya terror hərəkətləri insan hüquqları çərçivəsinin dağılacağı nöqtəyə qədər ona meydan oxuyur. İnsan həyatı qəsdən hədəf alındıqda və ya birbaşa və ya dolayısı ilə xəstəlik, zülm, evlərin dağıdılması və ölümə gətirib çıxaran kütləvi bombalama kampaniyalarının gedişində insan həyatına "ikinci dərəcəli zərər" kimi baxıldıqda, insan hüquqları baxımından daha böyük haqsızlıq və qanun pozuntusudur. Müharibə dövründə, xüsusilə illər boyu davam edən müharibələr zamanı hər bir insanın yaşamaq, psixi-fiziki sağlam olmaq hüququ pozulur. Səhiyyə sistemləri dağılır, təhsilə zərbə vurulur, ev, iş, ərzaq və su təchizatı, hüquqi sistem, mətbuat azadlığı və söz azadlığı tam şəkildə yox olmadığı halda belə, dövlət tərəfindən və ya "düşmən" dövlət tərəfindən məhdudlaşdırılır. Sülh zamanı zəif müdafiə mövcud olsa belə, uşaqların, qadınların, azlıq qruplarının və qaçqınların hüquqları müharibə dövründə daha da kəsədləşir [1,2].

Müharibə dövründə dövlət və səhiyyə müəssisələri tərəfindən uşaqların sağlamlığının qorunması qarşısında duran ən vacib məsələdir [3].

Silahlı qarşıdurma uşaqlar üçün xarakterik olan yüksək səviyyəli ölüm, travma, pozuntular və posttravmatik stress ilə müşayiət olunur [4].

Müasir münaqişələrdə qadın olmaq əsgər olmaqdan daha qorxuludur. BMT-nin Qadınlar Təşkilatı hesab edir ki, müasir münaqişələrdə

itkilərin əksəriyyəti, 90% -dən çoxu qadın və uşaqlar olan mülki şəxslərdir [3].

Terrorizm hər kəsin istifadə etməyə hazır olduğu terminlərdən biridir, lakin heç kim dəqiq bir təriflə razılaşmır. Hətta ekspertlər terminin necə tətbiq olunması barədə mübahisə etməyə davam edirlər və terrorizm anlayışının heç biri ümumi qəbul edilməyən 100-dən çox müxtəlif tərfi olduğu deyilir.

2011-ci ildə Ellen Johnson Sirleaf, Leymah Gbowee və Tawakkul Karmana müştərək olaraq "qadınların təhlükəsizliyi, qadınların hüquqları və onların sülh quruculuğu işində tam iştirak etməsi uğrunda apardıqları zorakı olmayan mübarizəyə görə" Nobel Sülh Mükafatı verilmişdir [5].

SSRİ-nin süqutundan sonra terrora ən çox məruz qalan respublikalardan biri məhz Azərbaycandır. Erməni terror təşkilatlarının birinin ardınca törətdikləri terror aktları zamanı uşaqdan tutmuş ahıl insanlara, hamilə qadınlaraqədər xeyli sayda soydaşımız erməni terrorunun qurbanına çevrilmişdi.

Hər bir səhiyyə infrastrukturuna dəyən zərbənin dərəcəsi, hər bir ölkədəki silahlı qarşıdurmanın şiddətindən asılı olaraq dəyişəcəkdir.

Tədqiqatın məqsədi 27 sentyabr-10 noyabrı əhatə edən 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə vaxtından əvvəl yenidoğulmuşların hestasiya müddəti, kütlə göstəricilərinin və ölüm göstəricisinin müqayisəli təhlilindən ibarətdir.

Tədqiqatın material və metodları. Tədqiqata cəmi 392 uşaq daxil edilmişdir. Tədqiqata daxil edilən vaxtından əvvəl yenidoğulmuşlar üç qrupa ayrılmışdır:

-müharibədən əvvəl vaxtından əvvəl yenidoğulmuşlar- **145 (37%) uşaq**

-müharibə dövründə vaxtından əvvəl yenidoğulmuşlar -**122 (31,1%) uşaq**

-müharibədən sonra vaxtından əvvəl yenidoğulmuşlar- **125 (31,9%) uşaq.**

Tədqiqata daxil edilən anaların sayı uşaqların sayına bərabər olmuşdur. Onların orta yaş həddi 16-55 arasında olmuşdur. Uşaqlar klinika qəbul edildikdə orta çəkili 2076 qr (600-1200 qr) qeydə alınmışdır.

Alınan nəticələr və onların müzakirəsi. Tədqiqatın ilk mərhələsində daxil edilən yenidoğulmuşların hestasiya müddətini təhlil edilmişdir (Cədvəl 1).

Cədvəl 1.

Tədqiqata daxil edilən yenidoğulmuşların hestasiya müddəti

Hestasiya həftəsi	Müharibə dövrü (n=145)		Müharibədə n əvvəl (n=122)		Müharibədən sonra (n=125)		p
	Müt.r	%	Müt.r	%	Müt.r	%	
<28 həftə	3	33,3	3	33,3	3	33,3	>0,05
28-32 həftə	21	51,2	11	26,8	19	46	>0,05
32-34 həftə	29	49	16	27	14	24	>0,05
34-37 həftə	61	32,2	73	6	55	29,2	>0,05

Göründüyü kimi <28 həftə doğulan uşaqların sayı tam bərabər olmuş, hər qrupda 3 nəfər təşkil etmişdir. Uyğun olaraq, erkən hestasiya dövründə doğuşlar hər qrupda daha az olmuşdur. Eyni zamanda hər bir qrup üzrə 34-37 həftələrdə yenidoğulmuşların sayı üstünlük təşkil etmişdir. Müharibədən əvvəlki dövrdə 61(32,2), müharibə dövründə 73(,6), müharibədən sonrakı dövrdə 55(29,2%) doğuş anında hestasiya müddəti 34-37 həftələr arasında olmuşdur. 26-32 və 32-34 həftələr arasında doğuşun göstəricisi də hər üç qrup üzrə təqribən eyni olmuşdur.

Müharibə dövründə vaxtından əvvəl doğulmuşlardan biri Məmmədovlar ailəsində dünyaya gəlmişdir. Ailə Bərdə rayonunun Qurdlar kəndində yaşayırdı. Bərdə şəhəri düşmənlər tərəfindən ağır mərmilərlə bombardman edildikdə ailə yenidoğulmuş ilə zirzəmidə qalmalı

olmuşdur. Uzun müddət havasızlıq, rütubət şəraitində qalan uşağın vəziyyəti pisləşmiş və Elmi-Tədqiqat Pediatriya İnstitutuna gətirilmişdir. Eyni vəziyyət Səfərovlar ailəsində də qeydə alınmışdır. Ərazinin bombalanması nəticəsində ailə uzun müddət zirzəmidə qalmalı olmuşdur. Nəticədə uşağın tənəffüs çatışmazlığı və dəri örtüyünün rənginin tündləşməsi müşahidə edilmişdir. Həmin simptomlar ilə körpə stasionara daxil edilmişdir. Müharibə dövründə yenidoğulmuşların daha 4-ün atası döyüşlərdə iştirak edərək yaralanmış və müharibədə qazisi olmuşdur. Daha iki yenidoğulmuşun atası müharibədə həlak olaraq, şəhid olmuşdur. Daha bir vaxtından əvvəl yenidoğulmuşun atası hərbiçi olmuş və qızğın döyüşlərdə iştirak etmişdir. Daha bir yenidoğulmuşun yaşadığı əraziyə bomba düşmüşdür. Nəticədə əmisi həlak olmuşdur.

Cədvəl 2.

Tədqiqata daxil edilən yenidoğulmuşların analarının yaşlar üzrə bölgüsü

Qruplar	20-30 yaş		30 və daha artıq yaş		Müəyyən olunmayıb	
	Müt.r	%	Müt.r	%	Müt.r	%
Müharibə dövrü (n=145)	40	27,5	36	24,8	69	47,5
Müharibədən əvvəl (n=122)	55	45	33	27	34	27,8
Müharibədən sonra (n=125)	79	63,2	22	17,6	24	19,2

Müharibə dövründə 30 və daha artıq yaş qrupun daxil edilən qadınlardan 4(11,1%) nəfər 41 yaş, 1 nəfər 42 yaşda olmuşdur. Bir qadın 46 yaşda olmuşdur. Daha az yaş qrupuna daxil olan 3 qadın qeydə alınmışdır. 16 yaşda bir qadın, 17 yaş 1 qadın, 18 yaş 1 qadın olmuşdur.

Müharibədən sonra vaxtından əvvəl doğuşa məruz qalmış 4 (2,9%) qadının 18 yaşı, 5 qadının 19 yaşı olmuşdur. Daha bir qadının

yaşı isə 17 olmuşdur. Bu qrupa daxil olan ən yüksək yaş həddi bir qadında olmuşdur. Onun 52 yaş olmuşdur.

Müharibədən əvvəl vaxtından əvvəl doğuşla hamiləliyi sona yetmiş 8 qadının yaşı 18, 4 qadının yaşı 19 olmuşdur. Daha 3 qadın böyük yaş qrupuna daxil olmuşdur. Onlardan hər biri 1 nəfər olmaqla 55, 45, 48 yaşlarda olmuşdur.

Cədvəl 3.

Tədqiqata daxil edilən vaxtından əvvəl yenidə doğulmuşların doğum anında bədən kütləsinin kəmiyyət göstəriciləri

Qruplar	1500-2500 qram		2500 və daha artıq bədən kütləsi		Müəyyən olunmayıb	
	Müt.r	%	Müt.r.	%	Müt.r	%
Müharibə dövrü (n=145)	67	50,4	26	19,6	52	35,8
Müharibədən əvvəl (n=122)	102	80,3	20	15,7	2	1,6
Müharibədən sonra (n=125)	58	43,2	17	12,6	50	40

Müharibə dövründə vaxtından əvvəl doğulmuş ən kiçik bədən kütləsi 700 qram (2 uşaq), 800 qram (3 yenidə doğulmuş) olmuşdur. 1 uşaq 900 qram, 3 uşaq - 1200 qram, 2 uşaq 1300 bədən kütləsi ilə doğulmuşdur.

Cədvəl 4.

Tədqiqata daxil edilən vaxtından əvvəl yenidə doğulmuşların stasionara daxil olduğu anda bədən kütləsinin kəmiyyət göstəriciləri

Qruplar	1500-2500 qram		2500 və daha artıq bədən kütləsi		Müəyyən olunmayıb	
	Müt.r	%	Müt.r.	%	Müt.r	%
Müharibə dövrü (n=145)	63	47,4	11	8,3	71	48,9
Müharibədən əvvəl (n=122)	100	82,6	12	9,4	10	8,1
Müharibədən sonra (n=125)	84	62,6	16	11,9	25	20

Müharibə dövründə ən kiçik bədən kütləsi olan 1300 qram (1 uşaq) və 1200 qram (1 uşaq) olmuşdur. Müharibədən əvvəlki dövrdə 4 uşaqda bədən kütləsi 1080 qram, 1 uşaqda 1100 qram olmuşdur.

Müharibə dövründə yenidə doğulmuşların 13 nəfəri bilavasitə döyüşə yaxın ərazilərdə dünyaya gəlmişdir. Onlardan 2 uşaq Fizuli rayonu, 6 uşaq Bərdə rayonu, 1 uşaq Ağdam rayonu, daha bir uşaq Tərtər rayonunda dünyaya gəlmişdir.

Nəticə: Beləliklə, müharibənin yenidə doğulmuşlara və reproduktiv sağlamlığa nə dərəcədə

ağır zərbə vurduğunu göstərir. Xüsusilə müharibə gedən ərazilərdə və düşmənin terror əməliyyatlarına məruz qalan ərazilərdə vəziyyət daha acınacaqlı olmuşdur.

Müharibələr və silahlı qarşıdurmalar bu bölgələrdə yaşayan bütün insanların fiziki və psixi sağlamlığı, ictimai həyat və ətraf mühitin mühafizəsi üçün dağıdıcı nəticələrə səbəb olur. Müharibələr səhiyyə infrastrukturunu məhv edir, on illərlə davam edən səhiyyə nailiyyətlərinə zərbə vurur və səhiyyə sistemlərinin hərbi əməliyyatlar birbaşa və dolayısı olaraq səhiyyənin təsirlərə cavab vermə qabiliyyətini

ciddi şəkildə sarsıdır. Silahlı qarşıdurma nəticəsində milyonlarla insan məcburi köçkün və ya didərgin düşmüşdür. Məcburi köç, tranzit zamanı, məcburi düşərgələrdə və ev sahibi ölkələrdə sağlamlıq hüququ məhdud olduğu

üçün əlavə fiziki və zehni sağlamlıq problemləri yaradır. Gələcək nəsillər üçün fəlakətli nəticələr davam edə bilər. Bir sözlə, müharibə insan tərəfindən yaradılan ictimai səhiyyə problemidir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Глобальные риски для здоровья: смертность и бремя болезней, обусловленные некоторыми основными факторами риска». Женева: Всемирная организация здравоохранения, 2015, 70 с.
2. Tennant C. Work-related stress and depressive disorders. *Journal of Psychosomatic Research*, 2001, 51:697–704
3. Аликова З.Р., Анаева Л.А., Фидарова К.К., Козырева Ф.У. Приоритетные направления охраны здоровья детей в условиях региона в годы Великой Отечественной войны. *Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины*. 2018; 26(2): 124-128.
4. Здоровье детей и окружающая среда Разработка планов действий. Женева: Всемирная организация здравоохранения, 2006, 119 с.
5. Devakumar D., Birch M., Osrin D. et al. The intergenerational effects of war on the health of children// *BMC Medicine* volume 12, Article number: 57 (2014)

РЕЗЮМЕ

Сравнительная характеристика некоторых показателей недоношенных рожденных в период 44-дневной Отечественной войны

Мусаев А.А., Мамедова Т.Д., Шихалиев Э.А.

Научно-исследовательский институт педиатрии имени К.Фараджева

Ключевые слова: новорожденные, война, терроризм, гестационный возраст, вес новорожденного.

Настоящее исследование представляет собой сравнительный анализ срока беременности и массы недоношенных новорожденных в период 44-дневной Отечественной войны, которая длилась с 27 сентября по 10 ноября. Всего в исследование были включены 392 ребенка. Включенные в исследование недоношенные новорожденные были разделены на три группы: новорожденные довоенный период - 145 (37%) детей; недоношенные во время войны - 122 (31,1%) ребенка; недоношенные после военный период - 125 (31,9%) детей. Исследования показали, что война создает серьезные проблемы для педиатров, неонатологов и специалистов общественного здравоохранения, нанося серьезный удар новорожденным и репродуктивному здоровью. Защита здоровья матери и ребенка должна быть в центре внимания населения, проживающего в раздираемых войной районах, подверженных террористическим операциям противника.

SUMMARY

Comparative characteristics of some indicators of unfinished newborns in the period of 44-day Patriotic War

Musaev A.A., Mamedova T.D., Shikhaliev E.A.

Research Institute of Pediatrics named after K. Farajova

Keywords: newborn, war, terrorism, gestational age, newborn weight.

The current study presents a comparative analysis of the period of pregnancy and the mass of unfinished newborns during the 44th day of the Patriotic War, which lasted from September 27 to

November 10. A total of 392 children were included in the study. Included in the study were unfinished newborns divided into three groups: newborn preoperative period - 145 (37%) children; unfinished during the war - 122 (31.1%) children; unfinished after the military period- 125 (31.9%) children. Studies have shown that the war creates serious problems for pediatricians, neonatologists and public health specialists, taking a serious blow to the newborn and reproductive health. Protecting the health of mothers and children should be in the center of attention of the population living in the war-torn areas, exposed to terrorist operations of the enemy.

Məmmədova Türkanə Dünyabəy qızı

K. Y. Fərəcova adına Elmi-Tədqiqat Pediatriya İnstitutu

Email: dr.turkane.mammadova@gmail.com

Redaksiyaya daxil olub:18.11.2021

Çapa tövsiyə olunub:05.12.2021